

12 M A R T 1980

'Recreatie en natuur bescherming kunnen samengaan'

Rockanje — Diep verscholen achter de dichtbegroeide duinbossage, staat een klein idyllisch huisje. Rondom slurpen teunisbloemen gulzig aan het bleke zonlicht om 's avonds te kunnen ontluiken, 's nachts te kunnen bloeien en 's morgens te kunnen sterven. Te midden van deze ogenschijnlijk ongecontroleerd woekerende wildernis voelt niemand zich meer op z'n gemak dan landschapsarchitect C. Sipkes (83), één van de pioniers voor het gebruik van inheemse wilde planten in tuinen en parken.

Sipkes is de man van de heemtuinen, tuinen waarin de oorspronkelijke vegetatie groeit en bloeit onder een kritische, maar subtiële

begeleiding van een deskundige. In het woord heemtuin zit het Duitse woord Heim (=thuis). In zo'n tuin groeien planten, die op die plaats zouden kunnen thuishoren.

Wilde flora

Sipkes is al vanaf 1918 bezig met

het kweken van wilde planten. Op een klein hoekje grond in Artis was men echter al voor de eerste wereldoorlog met een dergelijk project bezig. „Ik was een liefhebber van de wilde flora. Dr. Jac. P. Thijssse was al in 1925 begonnen met een wildeplantentuin bij Bloemendaal. Het project hier in Roc-

kanje, de Tenellaplas, dateert van 1948—1949”, vertelt hij.

Een heemtuin heeft wel verzorging nodig, zij het in veel geringere mate dan een gecultiveerde tuin. Verder 'doet' een heemtuin het bijna alleen goed op schrale grond. Volgens hem is een heemtuin niet best te realiseren op een klein stukje grond. Het kan wel, maar men moet zich wel beperkingen opleggen.

Sipkes kreeg opdracht van het Administratiefonds Rotterdam, de toenmalige eigenaar van de duinen bij Oostvoorne, iets beters van het terrein te maken. Met een kleine zandzuiger werd een duinmeertje gemaakt met daaromheen een heuvelachtige terrein met

lage, natte, vochtige en droge gedeelten. De zuidwestelijke oever werd opengesteld voor het publiek; het noordwestelijke deel werd alleen opengesteld voor excursies.

„Ik geloof”, vertelt Sipkes, „dat er een flinke opkomst in de heemtuinen zit. De heemtuin bevordert de natuurbeschermingsgedachte en is enorm educatief”.

Groene vingers

Sipkes heeft — in tegenstelling tot de beheerders van andere heemtuinen — weinig last van het publiek. „Een verkeerd beheer kan gevaarlijker zijn dan vernielingen van de mensen. Van konijnen hebben we wel last”, vertelt Sipkes over het vijf hectare metende terrein (waarvan één hectare wateroppervlakte).

Verder zegt Sipkes: „Voor een wildeplantentuin moet je een zekere feeling hebben. Als je als amateur van het standpunt uitgaat: ik wil een wilde tuin dus moet ik de boel z'n gang laten gaan, komt er niets van. Als je per sé een heemtuin wilt hebben, ga dan eerst bij anderen kijken, ga zaden verzamelen. Je moet beslist 'groene' vingers hebben. Iemand, die conservatief is en zegt: laat de geraniums staan want het zijn altijd geraniums geweest, brengt er niets van terecht. Volgens hem lopen mensen, die bijvoorbeeld op vakantie zijn geweest in de Alpen sneller warm voor een wilde tuin dan anderen. „Mensen, die echt naar 'buiten' gaan zijn er sneller rijp voor. Ik kan me voorstellen dat overdreven nette, conservatieve mensen een heemtuin maar een rotzooitje vinden”, stelt hij.

Industrie

De heemtuin van Sipkes, de Tenellaplas, is genoemd naar de Anagallis tenella, een bijna onooglijk plantje, dat laag over de vochtige duingrond groeit. De tuin heeft volgens zijn zeggen niet te lijden van de zich in de nabijheid bevindende industrieën. „We hebben hier te maken met een zuidwestenwind. Gelukkig zijn er bijna geen korstmossen verdwenen door de luchtvervuilende industrieën. Er is hier uiteraard wel sprake

• Cees Sipkes in 'zijn' heemtuin.

ZOZ

Het aantal mensen dat de tuin jaarlijks bezoekt, is wat betreft het 'vrije' gedeelte niet te schatten. Sipkes schat het aantal bezoekers in het 'instructieve' gedeelte op duizend per jaar. „Zonder dat de vrijheid in het andere deel een ramp is, worden er toch nog wel eens bomen vernield of rommel achtergelaten. Zou het instructieve gedeelte geheel worden geopend, dan zouden veel planten worden weggeplukt”, luidt zijn veronderstelling.

Sipkes loopt de tuin tweemaal per week zo'n anderhalf uur na. Terwijl hij door de tuin loopt, vertelt hij: „Voor mij is er geen grens tussen recreatie en natuurbescherming”. Maar Sipkes meent wel, dat de vinger aan de pols moet worden gehouden. „De Tenelleplas heeft geleerd, dat het geheel afsluiten van de groeiplaatsen van planten voor het publiek ook verarming met zich kan brengen, door het ontbreken van betreding”, aldus Sipkes over de tuin, waarin honderden wilde plantensoorten in vrijheid groeien en bloeien.

Aan de heer L. Hoogenes

Vogelwikke 3

2661 JE BERGSENHOEK

129

C. Sipkes

Duinstraat 20
Rockanje

25 MAART 1983

AANVRAAG VAN ZAAD (VETBLAD) PINGUICULA

25 MAART 1983

Geachte heer Hoogenes,

Met genoegen zal ik U in april-mei als er voldoende planten aanwezig zijn een enkele Pinguicula geven, belt U mij dan op dan kan ik U wel zeggen of ik deze missen kan.

Ik kreeg ingesloten strafport-aanmaning bij uw brief, mogelijk wilt U deze aan het postkantoor te Hellevoetsluis met de portie^{35c} erop opzenden. Als U een enkele plant van beenbreek mee kunt nemen voor mij dan graag

met vr groeten

12 JUNI 1983

IK BEN MET ROB
NAAR DHR. SIPKES
GEWEEST TE OOSTVOORNE
EN KREEG VAN HEM EEN
POLLETJE PARNASSIA, VETBLAD (VULG.)
EN ALPENVETBLAD + EEN ORCHIS
(VLEESKLEURIGE)

C. Sipkes, Rockanje.

Tel. 01875 - 2591.

25 JUNI 1983

L.S.,

Vele verzoeken om inlichtingen krijg ik, waarbij geen porti voor antwoord is ingesloten. Het gemakkelijkst is voor mij als U mij opbelt, bij voorkeur tussen 12 en 1 uur of tussen 6 en 7 uur n.m., behalve op donderdag, dan alleen tussen 6 en 7 uur n.m.

Is schriftelijke beantwoording gewenst, dan graag een envelop met Uw adres erop en een postzegel voor antwoord ingesloten.

Dank U.

C. Sipkes is niet van gisteren

Duinbeheerder

'Van mij
mogen ze
vossen
uitzetten'

13 JUNI
1983

Zevenentachtig jaar is hij, en nog altijd niet te stuiten. Spreek hem bijvoorbeeld niet van Heemtuin. Dat woord veronderstelt een kunstmatig bijeengebrachte keur aan inheemse planten. Nee, het twee hectare grote domein van C. Sipkes is een Heempark. Al bijna veertig jaar beheert hij als een moderne Piggelmee "zijn" gebied in de duinen. De laatste 22 jaar, na zijn pensionering, als vrijwilliger. Sinds 1957 wonen hij en zijn vrouw er ook bij.

Alle bloemen, kruiden, struiken en bomen groeien er in hun natuurlijke omgeving. Sommige zijn "aangewaaid" en door vakkundig beheer gebleven, andere meegebracht en aangeslagen. Geen groter vreugde in het Heempark dan wanneer een meegebrachte vreemdeling zich in Hollands Blonde Duinen zo lekker voelt dat hij zich uitzaait.

Verscholen achter bloemenweiden waar gemaaid-gras-paden doorheen lopen, vlakbij het bezoekerscentrum van de Stichting "Het Zuidhollands Landschap" aan de Duinzoom van Rockanje, ligt het Heempark "De Tenellaplas". Wie een afspraak maakt kan zich er laten rondleiden.

ZOZ.

ROCKANJE — „Ik kan u helaas geen hand geven, want die is vuil.” Sipkes duikt op van achter planten in zijn privé tuin, die grenst aan het Heempark. Wat voorover gebogen, een groen uitgeslagen alpino op het hoofd, de plantenspuit voor zich uit.

Terwijl hij zijn handen schrobt in de bijkeuken dirigeert hij ons de woonkamer in, naar zijn echtgenote (85). Ze is de eerste die de ontdekking van een nieuwe plant te horen krijgt, zoals ze ook de eerste is, die haar enthousiasme over zo'n nieuwe uitstrooit.

De handen zijn schoon, nu kunnen ze geschud worden.

„Hebt u zondagmorgen naar Vroege Vogels geluisterd? Jammer, want er is iets over mij gezegd, en ik weet niet wat. Maar ik hoor het nog wel.”

Zo makkelijk als Sipkes zich buiten beweegt, zo onwennig zit hij binnen in zijn zorg, zijn makkelijke stoel. Op het puntje, klaar om zo weer op te stappen, de duinen in. De alpino is verdwenen. Er blijkt een bos grijs haar op zijn hoofd te zitten. Het raam achter hem biedt uitzicht op de bloemenwei, die deint op de duinbries. Alleen de vogels zijn te horen en het ruisen van de bomen. Pas daarna valt het tikken van de klok op.

Mooi, romantisch, en afgelegen. Geen last van eenzaamheid? Mevrouw Sipkes' ogen glimmen van pret. „Vroeger vertelde Bert Garthoff nog wel eens wat er bij Sipkes te zien was. Dat was vervelend, want dan had je op een mooie dag drommen mensen, die een dagje naar buiten wilden.”

Natuurmensen

Ze zijn natuurmensen. Hij ging al in 1914 kamperen om planten te bestuderen. Zij is 22 jaar lang PvdA-raadslid geweest in Rockanje, waar ze „een beetje” aan natuurbehoud heeft kunnen doen. Maar denk niet dat hun liefde voor de natuur hen wereldvreemd heeft gemaakt. Daarvoor hebben ze te veel met mensen op.

Hij kan zich voorstellen dat het publiek soms wat weerspannig reageert op alle terreinafsluitingen in de duinen.

„Maar ja,” belicht hij de andere kant van de zaak, „biologisch ingestelde mensen zijn nogal eens bang uitgevallen voor publiek. En als je meemaakt dat iemand een bos kardinaalshoedjes plukt kun je dat ook wel weer begrijpen.”

Hijzelf vindt dat de afsluitingen in de Voornse duinen niet in de geest zijn van het doel waarvoor het gebied indertijd is aangekocht.

„Het administratiefonds Rotterdam heeft de duinen in 1935 gekocht om de Rotterdamse bevolking met de natuur in aanraking te kunnen brengen. In die tijd hebben werklozen een deel van de Mildenburg en de Van Hateren-bosjes aange-

gaan in handen van de Stichting Het Zuidhollands Landschap. Zeven maanden na die wisseling van de wacht ging Sipkes met pensioen. Bij die gelegenheid is Sipkes Slag, een weg door de duinen bij de

Brielse Gatdam, naar hem genoemd.

„Dat was een goedkoop cadeautje, begrijpt u wel.” En met een glimlach die terugkijkt op een herinnering: „Maar ik vond het een aardig idee.”

Alsof ze 22 jaar na dato deze mening voor het eerst hoort buigt mevrouw Sipkes zich vol ongeloof over de tafel: „Werkelijk? Vond je dat? God is goed.”

Hoewel Sipkes met pensioen ging mocht hij het gebied van zijn huis tot en met de Tenella-plas blijven beheren. „En daar was ik wat blij mee.”

Zij: „En zonder salaris hoor.”

De mooiste

Hij: „Maar het zijn ook de mooiste duinen van de wereld.”

Omdat Rotterdammers altijd zo verstandig zijn geweest hun drinkwater uit de Rijn en de Maas te betrekken is er nog volop water in de Voornse duinen. Daarom hebben planten die uit droge duingebieden elders zijn verdwenen hier stand kunnen houden. De afwisseling van klei- en zandgrond komt de plantenvariatie ook ten goede.

Sipkes: „Het is alleen moeilijk te begrijpen dat de jacht, zelfs in een natuurreservaat, de baas blijft. Er wordt hier nog steeds op snippen geschoten. En waarom? Er zit amper vlees aan zo'n vogel. Een snip schieten schijnt moeilijk te zijn. Dat is de enige reden.

Maar ja, er is niets aan te doen. De Jachtwet geldt ook hier, en de minister laat zich adviseren door de Jachtraad, die nota bene alleen uit jagers bestaat en gewoon voor eigen hobby pleit.”

Hij wijst op de krassen in het raam waarachter de bloemenwei deint. „Hagel. De helft van de ruiten is al eens kapot geschoten. In de keuken kwam een keer een fazant dwars door het raam vliegen terwijl mijn vrouw aardappelen schildte, omdat jagers veel te dicht bij ons woonhuis waren gekomen. Onze poezen worden geregeld doodgeschoten. En dat gebeurt heus niet per ongeluk. Wat de jacht betreft leven we hier nog in de middeleeuwen.”

Sipkes: „Wel onschadelijke snippen schieten, maar konijnen jagen willen z eniet. Liepen er maar wat vossen rond. Ik zal geen vossen uitzetten, want dat is niet toegestaan, maar ik hoop dat een ander het doet.”

Zijn makkelijke stoel kan Sipkes nu toch echt niet langer bekoren. Hij wil naar buiten, zijn park in. In nog geen minuut heeft hij de kalot op het hoofd, laarzen aan de voeten, een vaalgroen jasje aan, en zijn wandelstok (om op te steunen en mee te wijzen) in de aanslag.

De eerste wandelstokkenzwaai betreft de margrietten, die hij tussen het weidegras zaait omdat het zo'n aardig gezicht is.

De tweede zwaai is grootser. „Hier maak ik een iepenbos van. De populieren, die ik er tussen heb gezet, moeten wijken als de iepen groter zijn.”

Bij de plas wijst hij op een klein paars-roze bloempje. Teer guichelheil (Anagallis tenella), waar het park zijn naam aan dankt. De plant werd in deze omgeving aange troffen op een plek die in 1943 door de Duitsers was afgezaaid. Nu groeit het op de plaatsen die door bezoekers worden belopen.

Veel soorten wilde orchideeën („orchissen” in botanische taal) zijn door de wandelstok reeds aangewezen, wanneer een stok en eigenaar plots als aan de grond genageld blijven staan.

Een asperge-bleek stengeltje met asperge-bleke bloemetjes staat kaaltjes tussen wat dorre bladeren.

„Een vogelnestorchis.” Hij lacht. „Een vogenestorchis. Daar komt een gaasie om.”

Blij en opgewonden wordt de nieuwe aanwinst bekeken. „Het is wel eerder geprobeerd, maar het is nog nooit gelukt deze in een heempark te krijgen.” Een stuk kippegaas is gauw gevonden. Het wordt ter bescherming om de orchidee gezet.

Uit de Arnennen

„Mijn vriend Hoek heeft er een meegenomen uit de Arnennen en heeft hem daar neergezet.” De wandelstok wijst een halve meter van het stengeltje. „En nu heeft-ie zich hier uitgezaaid.”

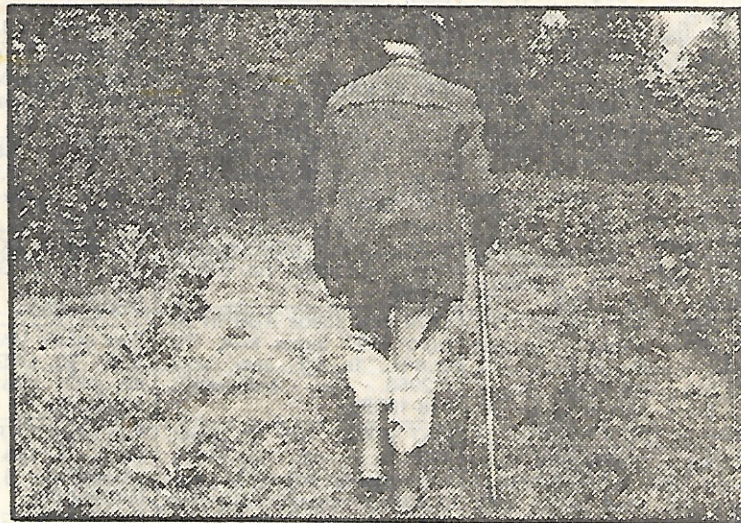
Sipkes ziet door welke dieren planten zijn aangevreten, wijst op voor stadsmensen onvoorstelbare latrines van konijnen. Hij laat planten zien die alleen in de beste natuurboeken te vinden zijn, en vertelt en passant waar die planten nog meer voorkomen, wanneer ze zijn ontdekt en hoe ze er qua overleven voorstaan.

De wandelstok zwaait over glooiingen, waar Sipkes zand heeft afgeschoven om een gewenst hoogteverschil te krijgen, over moerasjes en bossen. De „tuinarchitect met biologische inslag”, zoals hij zichzelf typeert, kan tevreden zijn over zijn levenwerk.

„Ik heb een vogelnestorchis gevonden bij de plas,” vertelt hij zijn vrouw door het geopende keukenraam nog voordat hij in de bijkeuken zijn laarzen uittrekt.

Zij: „Een vogelnestorchis. Gek, gek,” en volop glimmend van plezier, „idiot.”

Vijf minuten later is de buurman, de directeur van het biologisch station, telefonisch ingelicht over de nieuwe vondst.

Geen enkele nieuwe plant ontgaat het oog van Sipkes, de moderne Pig-gelmeë van de Tenella-plas. (foto onder)

De wandelstok van Sipkes zwaait over Iepenbos, Moeras en Zandglooiingen.

C. Sipkes:

Landschapsarchitect

202

29 AUG. 1985

(Van een onzer verslaggevers)

ROCKANJE — „Ronduit 'n prima plan en zeker zoals Rotterdam dat tot uitvoering wil brengen. Het zal bijzonder ten goede komen aan het landschappelijke aanzien van de Maasvlakte en het Botlek- en Europoortgebied.”

De hoogbejaarde landschapsarchitect C. Sipkes is bijzonder positief over het Rotterdamse plan om bos aan te planten in het haven- en industriegebied. Twee weken terug werd bekend dat de havenstad nog dit jaar start met de eerste inplant van in totaal dertig hectare produktiehout.

„Natuurlijk zijn die dertig hectare een druppel op een gloeiende plaat, maar er wordt in ieder geval een begin gemaakt met het wegwerken van kale vlakten. Ik hoop dat Rotterdam in de toekomst nog meer aanplant gaat plegen.

'Aanplant in havengebied 'n prima plan'

Ik heb veel vertrouwen in de kennis van zaken die Rotterdam in huis heeft. Dat kun je wel zien aan de bosschages die bijvoorbeeld tot stand zijn gebracht langs de Europaweg. Natuurlijk is het een vernisje tegen de bepaald niet landschappelijke schoonheid van de industrie, maar toch wel een heel nuttige vernislaag: tegen windoverlast en voor gedeeltelijke opvang van industriegassen.”

Dat houtvesterij nabij industrie en zilte zeelucht geen kans van slagen zou hebben, wijst de landschapsarchitect met

klem van de hand.

„Je moet natuurlijk wel werken met populieren en wilgen, want die zijn daar prima tegen bestand. En vanzelf ook met de tamarik. Dat is een heester die je bij wijze van spreken in het zout kan planten.”

Voor zichzelf heeft Sipkes uitgedokterd hoe „bebossing” bijvoorbeeld op de Maasvlakte tot z'n recht kan komen.

„In ieder geval geen elzen gebruiken. Die bomen geven een te vruchtbare grond met als gevolg metershoge brandnetels. Daar koop je niks

Verder: „Hier en daar moeten tussen de bomen open stukken blijven. Daar kunnen flora en fauna van profiteren.”

Als voorbeeld noemt hij de omgeving van de Fontenelleplas in Rockanje. In dit beschermde gebied groeien tot voor kort hier onbekende planten, bloemen en struiken.

„De atmosfeer is daar even zilt als bijvoorbeeld op de Maasvlakte en daarmee is het bewijs geleverd dat bijna alles mogelijk is.”

Langs het Oostvoornse Meer (aan de kant van de Maasvlakte) zijn vorig jaar kunstmatige duinen aangelegd. Deels om de industrie aan het zicht te onttrekken en deels als windvanger. De duinen zijn aardig begroeid geraakt, maar niet voldoende, meent Sipkes.

„Met een kleine investering is het mogelijk om bomen op die zichtwal te laten groeien. Men moet er nu bomenzaad instrooien en dan gaat de rest vanzelf.”

Zure regen

Hoewel het gebied dat Rotterdam wil inplanten behoorlijk rijk is aan chemische bedrijven, zegt Sipkes niet te vrezen voor aantasting als gevolg van zure regen. „De wind staat meestal landinwaarts. Last van zure regen zal er bijvoorbeeld wel zijn in de richting van Vlaardingen en verder

Enige vrees zegt Sipkes te hebben voor de daggerstort in de Slufterdam nabij Oostvoorne.

„Als het goed wordt aangepakt en er voldoende toezicht wordt gehouden, kan er weinig gebeuren. Maar als daaraan niet de hand wordt gehouden, kan het verkeerd uitpakken. Ik heb echter vertrouwen in de techniek. Uiteindelijk kun je tegenwoordig ook naar de maan reizen en daar zelfs rondlopen.”

Landschapsarchitect C. Sipkes: „Bosaanplant is nuttige vernislaag.”

Ook de planten . . . JULI 1987

In Dier van maart '83 waarschuwt de Redactie dat het afbranden (of afmaaien) in maart van onze wegbermen veel dierenleed kan voorkomen omdat er later in het seizoen, in april en mei, veel jonge dieren zijn.

Daar zou ik aan toe willen voegen: *nooit (of in ieder geval zo min mogelijk) afbranden, maar maaien in juli of later in het jaar.* Want we moeten ook denken aan de flora, die nadelig wordt beïnvloed door de as. We krijgen dan een zogeheten „ruderaal” vegetatie van brandnetels en distels, minder waardevol dan de bloemrijke flora van margrietten, fluitekruid, wilde peen en nog veel meer, zoals die de laatste jaren steeds meer langs onze wegen en op de dijkhellingen voorkomt omdat er met de aanleg al rekening mee gehouden wordt. Wat er gemaaid wordt kan gebruikt worden op rulle paden en in duinen op zandplekken en indien de oppervlakten voldoende zijn kunnen er balen „kanthooi” van worden geperst dat prima is voor herkauwers, omdat het zeer voedselrijk is.

De Nederlandse flora is al veel rijker geworden - zelfs de orchideeën nemen toe - door deze vorm van natuurbouw. Vorige maand konden we nog door de radio horen hoe in de Biesbos de bermbranden hoog opblaaiden. Deze branden zijn altijd opzettelijk aangestoken, omdat dit de gemakkelijkste manier is om van het hoge dode gras af te komen. Maar de gemakkelijkste manier is niet altijd de beste.

C. Sipkes,
Tuinarchitect B.N.T., Rockanje

afzender, expéditeur

C. SIPKES
DUINSTRAAT 20
3235 NK ROCKANJE
TEL. 01815-25 91

POSTCODE

Geen omroepingen

BRIEFKAART

carte postale

Aan de hr L HOOGENES

Vogelwikke 3

2661 JE BERGSENHOEK

JUNI
1985

Het Russenduin te Bergen aan Zee

JAN. 1975

Het is al meer dan 40 jaar geleden dat ik in Bergen aan Zee het Russenduin onder handen kreeg, toen eigendom van het Bio-vakantieoord. Het was een steriele duintop van plusminus 25 meter hoogte, toen bedekt met nauwelijks manshoge Oostenrijkse en Corsicaanse dennen. In die 40 jaar zijn ze nu uitgegroeid tot bomen van 6 tot 9 meter. Dankzij tijdig dunnen zijn de meeste gave bomen ondanks de onbarmhartige zeewind. De zee ligt daar op 500 meter afstand. Aan de westkant is er hier en daar schade aan de kronen en op een enkele plek wordt het bos „opgerold” door het ontbreken van loofhoutsingels tijdens het planten van de dennen omstreeks 1905-1910.

Ook zijn de Oostenrijkse dennen in het beginstadium door de konijnen van hun koppen beroofd maar ze hebben zich hersteld omdat de konijnenstand daar altijd laag is geweest.

Mijn eerste werk was het aanbrengen van loofhout-singels aan de windkant.

maar voor enkele percelen was dit wat laat (zie foto 1).

Op dezelfde foto is echter natuurlijke opslag te zien van jonge Corsicaanse dennen (*Pinus nigra* var. *maritima*), een verschijnsel dat zich ook voordoet bij Overveen. Aangenomen mag worden dat deze zaailingen een grotere resistentie vertonen dan de oudere bomen, waarvan het zaad door wijlen Jhr. van Reenen uit Corsica betrokken was. Ook laten konijnen de Corsicaanse den meer met rust dan de Oostenrijkse den (*Pinus nigra* var. *nigra*), maar deze laatste is resistenter tegen zeewind en de dennescheerder, die zich juist graag nestelt in door zeewind uitgedroogde bomen. In enkele droge jaren

in de oorlogsjaren niet gendund worden, zodat de conditie van de bomen in enkele na-oorlogse jaren minder goed geweest is. Daar het zand er zeer onvruchtbaar was, was het moeilijk er loofhout behoorlijk aan de groei te krijgen, maar met de weinig eisende berk en enige grondverbetering voor abeel (*Populus*), Kaspische Zandwilg (*Salix acutifolia*) en een els, die droogte doorstaat en zijn eigen stikstof vormt, *Alnus cordata* evenals de *Acacia*, is er nu toch een behoorlijke menging met loofhout en beschermt dit op vele plekken het naaldhout tegen de zeewind.

Ook werd de Zwarte populier (*Populus nigra*) gebruikt, eigenlijk veel te veeleisend

voor deze schrale grond, maar een uitstekende windbreker. Bij deze soort moest jaarlijks wat kunstmest worden gebracht.

Door de gevallen naalden, de dode takken en het blad van het loofhout is de grond reeds veel beter geworden. Veel keukenafval is aan de grond toevertrouwd, zodat vlak bij het gebouw, zeker 25 m boven het grondwater, een Canadapopulier (*Populus canadensis*) even hoog geworden is als de vierde verdieping. Kalk is er onvoldoende, maar kunstmest is dikwijls aan kalk gebonden, zodat er toch enige kalk aanwezig is zodat *Oenothera* en *Verbascum* langs de oprit een bloemrijk geheel geven. Op de noordkant van de helling langs de oprit vestigde zich spontaan struikheide (*Calluna vulgaris*), die er in augustus/september paarse plekken geeft. Hulst is hier en daar uit zaad opgeslagen, en ook jonge eiken uit eikels. Onder moeilijke omstandigheden kunnen eiken beter gezaaid dan geplant worden, omdat de zaailingen direct met hun penwortel

naar beneden gaan. Alleen de fazanten belemmeren deze methode: ze vreten de lobben van de jonge kiemplanten.

Veel loofhout is met plastic manchetten beschermd tegen schillen door konijnen tijdens sneeuwperiodes. Dan worden er ook takken van abeel, appel en andere lekkernijen voor de vlugge knagers gestrooid en een naburige jachtgerechtigde schoot er wel eens een. Stropers zijn in dit opzicht radicaler, maar

met de welvaart van nu en de strenge straffen tegen stroperij wordt er praktisch niet gestroopt. Voor het wrede klemmen wordt geen vergunning meer gegeven, het gebruik van vangkooien was er in mijn jaren nog niet bekend. Dankzij de kosten die de eigenaren van dit terrein er voor over hadden, is het Russenduin, nu eigendom van de Unified Family, een voor Bergen aan Zee waardevol „groen” geworden, dat in de winter bescherming geeft tegen oostenwind en in de toekomst mogelijk nog eens van betekenis is voor de recreatie.

C. SIPKES

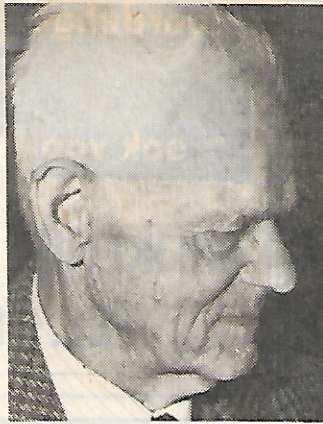

Landschapsarchitect C. Sipkes overleden

5 JAN. 1989

OOSTVOORNE - In Oostvoorne is op 2 januari op de leeftijd van 93 jaar overleden de landschapsarchitect C. Sipkes. Hij gold als een uitzonderlijk kenner van wilde planten en orchideeën, in het bijzonder als expert op het gebied van duinflora. Sipkes verwierf in 1977 de Heimans en Thijsseprijs en was erelid van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging en de Werkgroep Europese Orchideeën. De overledene was een actief publicist. Vanaf 1916 zijn tal van artikelen en boeken van zijn hand verschenen, waaronder in 1922 al een Flora van gekweekte planten. Met J. Landwehr schreef hij het boek Wilde Plantentuinen. Hij was een vaste medewerker aan bladen als Levende Natuur, De Boomkweker en tot aan zijn dood publiceerde hij in Groei en Bloei, Natura en Gorteria.

Als bewonderaar en protégé van dr. Jac. P. Thijsse kreeg hij in 1925 de opdracht het eerste heempark, educatief plantsoen, in Nederland aan te leggen, Thijsse's Hof

• De heer C. Sipkes

in Bloemendaal. Zijn kwekerij De Theunisbloem te Haarlem was uniek als kwekerij van wilde planten. Vermaard is de Tenellaplas op Voorne in het Zuidhollands landschap, een 3 ha groot heempark, dat hij in 1945 aanlegde en waar hij tot aan zijn dood de supervisie over had.

Bij zijn 90e verjaardag, in 1985 verscheen een „Sipkes-nummer” van Gorteria, tijdschrift voor floristiek, uitgegeven door het Rijksherbarium in Leiden. De auteurs M. J. Adiani en

B. M. Lensink beschreven hem daarin als „florist in hart en nieren met een omvangrijke kennis van het plantenleven en met een geheel eigen visie hierop. Het zijn vooral de vragen naar herkomst en verspreiding van soorten en naar de aard van het milieu, die hem steeds weer bezig houden, vooral bij het verschijnen of verdwijnen van soorten”.

Bij de uitreiking van de Heimans en Thijsseprijs preef prof. Westhoff zijn „veldbotanisch onderzoek in de geest van Heimans en Thijsse... Sipkes gaat na hoe plantensoorten zich ergens vestigen, waar zij vandaan zijn gekomen en hoe dat in zijn werk is gegaan”.

Sipkes heeft met zijn botaniseertrommel Europa tot in alle uithoeken bezocht, evenals Noord Afrika en Rusland. Hij hoorde tot de adviseurs van Rijkswaterstaat als er plantkundige zaken aan de orde waren, speciaal in de duinstrook, hij adviseerde ook het Nationaal Park De Kennemerduinen en tal van gemeenten.

C. Sipkes (93), florist in hart en nieren, overleden

4 JAN.
1989

OOSTVOORNE — „Een florist in hart en nieren met een omvangrijke kennis van het plantenleven en met een geheel eigen visie hierop.” Zo is ooit de op 2 januari te Oostvoorne overleden landschapsarchitect C. Sipkes omschreven. Hij werd 93 jaar.

Sipkes gold als een uitzonderlijk kenner van wilde planten en orchideeën. Hij werd in het bijzonder geroemd als expert op het gebied van de duinflora. In 1977 kreeg hij de Heimans en Thijsseprijs. Sipkes was erelid van de Koninklijke Natuurhistorische Vereniging en van de Werkgroep Europese Orchideeën. Verder was hij Ridder in de Orde van Oranje-Nassau.

Sipkes schreef veel artikelen, bracht de 'Flora van gekweekte planten' op de markt, werkte mee aan het boek 'Wilde Plantentuinen' en publiceerde tot aan zijn dood in Groei en Bloei en Natura.

Sipkes ontwierp in 1925 het eerste heempark in Nederland. Op Voorne leidde hij tot enkele jaren terug nog tal van bezoekers rond langs de Tenellaplas, een ander groot heempark dat hij in 1945 aanlegde.

3 JAN.
1989

*Achter mij volgt een dubbel spoor
voetstappen in het zand,
hoewel ik u naast mij verloor.*

(Gerrit Achterberg)

Na een lang en intens leven, gewijd aan de natuur, overleed in de leeftijd van 93 jaar

CORNELIS SIPKES

Ridder in de Orde van Oranje-Nassau
Erelid van de Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging

Onderscheiden met de Heimans en Thijsseprijs

Haarlem: Kees en Jannie Sipkes

Blaricum: Gerrit en Karin Sipkes
en kleinkinderen

Oostvoorne, 2 januari 1989

Correspondentieadres:

Onno van Hest
Waterschip 7
3232 GE Brielle

Onze grote waardering gaat uit naar de directie en personeel van "Leemgaarde" voor de waardige en liefdevolle verzorging.

De crematie zal plaatshebben vrijdag 6 januari 1989 om 15.15 uur in het crematorium

Op 2 januari overleed onze

CORNELIS SIPKES

Het wegvallen van zijn onvervangbare kennis en zijn inzet op natuurgebied laat een grote leemte bij ons achter.

Koninklijke Maatschappij
Tuinbouw en Plantkunde afd.
Voorne
Koninklijke Nederlandse
Natuurhistorische Vereniging
afd. Voorne
Instituut Voor Natuur-
beschermingseducatie afd.
Voorne-Rozenburg

Wilde planten, flora en vegetatie in onze natuurgebieden

MEI 1974

Na de lovende woorden, al eerder gewijd aan de delen 1 en 2, behoeft dit laatste deel eigenlijk geen introductie meer. Deel 3 van „Wilde Planten” omvat de hogere en oudere gronden van ons land: Drenthe, Twente, de Graafschap, Veluwe, Brabant, Utrechtse Heuvelrug en Zuid-Limburg. Dit deel begint met een korte geschiedenis van het landschap van hogere gronden (ijstijd, ijsrelicten, opstuwung van keileemwallen e.d.), gevolgd door de ontwikkeling in meer recente tijden. Daaruit blijkt dat wij als mensen vooral de afgelopen 50 jaar veel, erg veel vernield hebben; juist in deze gebieden. De „cultuur” ruikt nog steeds op. Veenplassen verruigen door opwaaien van kunstmest, door lozing van bepaalde stoffen op het oppervlaktewater en het boek is dan ook een hartekreet een halt toe te roepen aan landschappelijke maatregelen, die alleen tot doel hebben meer te produceren. Maar voor wie het niet wist, we hebben ook nog vele bloemrijke uiterwaar-

den, voedselarme moerassen met gentianen en zonnedauw, hier en daar nog gave beekdalen, bossen met een rijke bosflora en, zij het schaars, kalkhellingen met orchideeën.

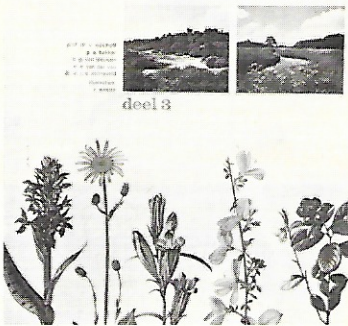
Wat het meest treft in dit boek is, dat het zo instructief is, zowel voor leek als vakman. Het is prachtig uitgevoerd met vele kleurreproducties en fraaie aquarellen. Nog opvallender is de prijs, nl. slechts f 34,50 voor leden en f 49,50 voor niet-leden van „Natuurmonumenten”.

Er moet wel praktisch belangeloos gewerkt zijn aan deze uitgaven, iets dat we elders op deze wereld maar zelden aantreffen. Maar als dit een impuls mocht-zijn tot meerdere bescherming van ons landschap en haar vegetatie, dan is het niet voor niets gedaan.

C. Sipkes

wilde planten

flora en vegetatie in onze natuurgebieden

Nogmaals bescherming en... het kweken van orchideeën

JUNI
1974

Muggenorchis (Gymnadenia) uit zaad opgekomen

C. Sipkes

Ik herinner mij nog een Haarlemse Luilak-markt waar kistjes met uitgegraven orchideeën, met kluitjes veengrond, te koop aangeboden werden. Men had er toen beter aan gedaan zaad aan te bieden, want op deze wijze roeien we de planten gemakkelijk uit. Nu moet er ook aan toegevoegd worden, dat niet alleen door de mens orchideeën verdwijnen. We hebben ook nog ziekten, emelten, veldmuizen en konijnen. En ook een wijziging in de grondwaterstand kan ernstige gevolgen hebben.

Het zaad is niet in de handel, maar we zouden op rijke groeiplaatsen wat zaad kunnen verzamelen en dit uitzaaien op een terrein, dat ervoor geschikt gemaakt is. Dit kan het beste in een heempark, maar in sommige gevallen ook in een particuliere tuin, mits de grond niet te voedselrijk is door vroegere bemestingen. Want de kiemende zaden verdragen geen concurrentie van hooggroeiende grassen; een ijle vegetatie is gunstig. Dus maaien zonder te mesten.

Afvoeren van de gemaaide vegetatie, soms ook afplaggen geeft een „biotoop”, zoals men het noemt, die gunstig is. Wat kalk in de vorm van schelpen of dolomiet-mergel is voor bepaalde soorten ook aan te bevelen. Ook moet de schimmel in de grond zitten, waar vooral de jonge planten afhankelijk van zijn. Langs de paden komen ook meer zaailingen op, een lichte betreding is dus ook goed. Tot op zekere hoogte zijn orchideeën „storingplanten”, m.a.w. ze voe-

len zich thuis in een terrein waar de mens afgegraven heeft, zodat de prille vegetatie juist gunstig is voor de jonge planten. Wie de verlaten kleiputten kent in de Betuwe, de zanderijen langs de duinen, zelfs een stortplaats van carbid in het Gooi, weet dat daar de riet-orchis bij massa's uit zaad opgekomen zijn. In de Zaanstreek is zelfs een stortplaats van vlieg-as van de industrie, waar deze soort zich tot grote planten kon ontwikkelen.

Met deze voorbeelden voor ogen kunnen we een terreintje zo geschikt mogelijk maken, met een helling naar het water want veel soorten geven de voorkeur aan de overgang van droog naar nat. Het kan voorkomen dat, ondanks dergelijke maatregelen succes uitblijft. Het terrein kan te droog of te nat zijn, of te arm aan kalk.

Hieronder volgen twee gevallen waaruit blijkt dat het mogelijk is een soort uit zaad tot bloeiende planten te krijgen.

Het eerste is van de muggenorchis (**Gymnadenia conopsea**) waarvan ik het zaad verzamelde op Texel en uitzaaide in een gedeelte dat mij geschikt leek aan de „Tenellaplas”, een instructief park, in Rockanje, met knop-bies (*Schoenus nigricans*), *Parnassia* (*Parnassia palustris*) en teer guichelheil (*Anagallis tenella*), soorten die op Texel ook in gezelschap van de muggenorchis voorkwamen. Na drie jaar stonden er bloeiende planten op de plek waar ik gezaaid had en het aantal is ieder jaar tussen de 100 en 150. Is er een beheerder van een dergelijk park, dan kan hij niet alleen een enkele plant mee krijgen, met een kluitje uitgegraven (dan komt in ieder geval ook de schimmel mee) maar ook zaad, of beide. Het is een heerlijk geurende bloem, die bezocht wordt door vlinders die het stuifmeel overbrengen, zodat de planten vol zitten met zaaddozen.

Een tweede uitzaaiing is gelukt met de bruinrode wespenorchis (**Epipactis atrorubens**), die in ons land alleen bekend is van Zuid-Limburg maar die in Duitsland ook voorkomt in de duinen langs de Oostzee. Door de geur wordt deze daar „Strandvanille” genoemd. In

ten. Dat de plant nooit spontaan in de duinen gevonden is, kan verklaard worden door de grote konijnenstand. Ook is de regenval langs de kust iets lager dan in Zuid-Limburg en langs de Oostzee zijn de zomers koeler.

Bij deze twee gevallen wil ik het laten, maar ik heb ook zaailingen van andere soorten gekregen: **soldaatjes-orchis**, **breedbladige orchis**, **riet-or-**

chis en nog enkele soorten. En ook elders, in Thijssse's Hof te Bloemendaal, in de Hortus de Wolff te Haren bij Groningen, in de Orchideeën-tuin van het Staatsbosbeheer in het Gerendal bij Valkenburg heeft men veel soorten uit zaad gekregen. De lezer ziet dus dat het niet zo gemakkelijk is als het zaaien van cultuurplanten, maar mogelijk als men er het geduld voor kan opbrengen.... niet ontmoedigd wordt door een tegenvaller.

C. SIPKES

Bruinrode wespenorchis (*Epipactis atrorubens*)

Speuren in de natuur

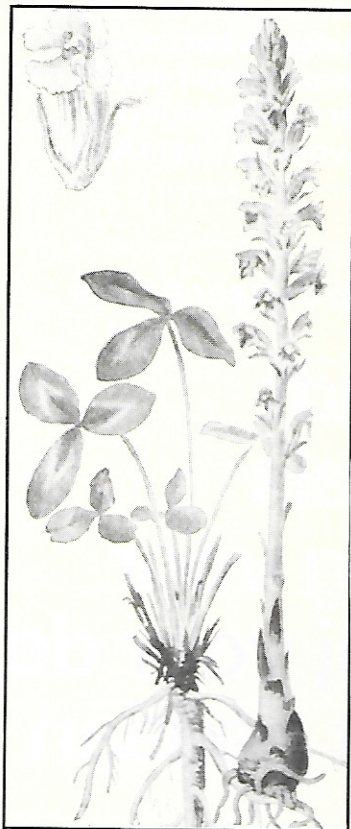
De schubwortel is evenals de bremraap (Orbanche) een parasitair levende plant; ze leeft dus op een bepaalde plant en onttrekt daaraan bepaalde voedingsstoffen. De schubwortel leeft op de wortels van bepaalde boomsoorten en alleen de bloemen komen boven de grond. De soortnaam *clandestina* betekent „geheim” of „verborgen” en dat is deze plant in hoge mate zoals ook blijkt uit het onderstaande relaas.

Ook planten kunnen parasiteren

JULI 1974 De paarse schubwortel, *Lathraea clandestina*

Enige jaren geleden vroeg een functionaris van de Stichting „Het Zuid-Hollands Landschap” mij wat die vreemde paarse, tweezijdig symmetrische bloemen waren, die onder een els (*Alnus*) aan de waterkant van de „Tenellaplas” een (heempark in mijn omgeving) groeiden. Toen ik op de bewuste plaats aankwam viel ik van de ene verbazing in de andere: hier was een grote plek donkerpaars gekleurd door een bladerloze plant, *Lathraea clandestina*. Duidelijk volgden de planten de wortels van een els, de waardplant voor deze schubwortel.

Mijn poging was dus toch gelukt, want een jaar of vier geleden had ik getracht deze plant, die ik in Spanje verzameld had, op de elzewortels in dit heempark te „enten”. Aanvankelijk schijnbaar zonder succes. Toch had de plant kans gezien, zijn verborgen reputatie getrouw, al die tijd onzichtbaar te blijven en de concurr-

De klavervreter, *Orbanche minor*, is een parasiet die vooral op enkele klaversoorten voorkomt.

De paarse schubwortel (*Lathraea clandestina*) prefereert houtachtigen, zoals de hazelaar, als gastheer

rentie van hop (*Humulus*) en brandnetel (*Urtica*) had daar blijkbaar geen kwaad aan gedaan. En dit jaar was er een plek bijgekomen, nu onder een wilg, voortgekomen uit een plant die ik drie jaar terug van een Engelsman gekregen had.

Schubwortel verplanten?

Het overbrengen van deze merkwaardige plant is dus wel mogelijk en gemakkelijker dan van *Lathraea squamaria*, een

soort met kleurloze bloemen. Deze vinden we wel eens in Zuid-Limburg en woekert daar op de hazelaar (*Corylus*) en andere houtsoorten. Wel wil ik graag in het midden laten of deze overplaatsing door de wortels plaats heeft of door de grote zaden.

In Engeland was de paarse schubwortel niet inheems, maar ze is er ingevoerd en er is nu zelfs een kweker (1) die planten aanbiedt.

Een bremraap-achtige

In oude flora's wordt de schubwortel tot de familie van de helmkruiden (*Scrophulariaceae*) gerekend, een familie waartoe veel half-parasieten behoren. In de nieuwste flora's wordt *Lathraea* tot de bremraapfamilie gerekend, alle geheel parasitair levende planten.

Wat leren we van deze cultuurproeven met zeldzame wilde planten? In de eerste plaats worden we wijzer om-

trent hun oecologie, in het kort de eisen die ze stellen aan hun omgeving. En met deze wetenschap kunnen we natuurterreinen zodanig beheren dat dit gunstig is voor bepaalde planten of ook wel diersoorten. In sommige gevallen zullen we moeten maaien, of juist niet; moeten afbranden, of juist niet; laten betreden door publiek of juist die betreding voorkomen. Verder heeft deze plant, een uitgesproken woekeraar in dit geval op een els, wilg of hazelaar, waarde uit een oogpunt van „natuureducatie”. Het spreekt de bezoekers aan.

Lezers die in mei-juni naar Zuid- en West-Frankrijk of Spanje gaan kunnen de paarse bremraap-schubwortel vinden op vochtige plekkjes, langs riviertjes. Staat er voldoende van, dan zou men een stukje mee kunnen nemen om dit thuis te planten op de wortels van één van de genoemde boomsoorten. Na de bloei kan men de witte zaden vinden en beter kan men deze gebruiken voor vermeerdering. De kans van slagen is groter en men laat de oorspronkelijke beplanting met rust!

C. Sipkes

Naschrift: Ik beschreef hoe deze plant op buitenplaatsen in Engeland is ingevoerd, maar onlangs is mij bericht dat dit ook met succes in ons land is gebeurd in de provincie Utrecht. De „Tenellaplas” is dus geen unicum.

golven op de nabije zeewering uiteenspatten op de hoofden, de pieren met bazalt en palen, die de kracht van het water moeten breken.

Toch is deze windsingel langzaam omhoog gekomen en geeft bescherming aan het verkeer, ook wielrijders en brommers. De kassen zijn minder zichtbaar, wat de bedoeling was van de provincie. Juist in een boomarme en winderige streek als het Westland zijn deze windsingels van belang voor de leefbaarheid en ze kosten betrekkelijk weinig aan onderhoud.

C. Sipkes / ill. auteur

Actievoeren heeft succes

JUNI 1976

In de Z.W.-punt van het Westland, even ten oosten van Hoek van Holland, ligt het Staalduinse Bos. Het lijkt een wonder, dat op deze aan de stormen blootgestelde noordoever van de Waterweg nog zo'n betrekkelijk gaaf bos kon ontstaan. Want de westenwind beukt er onbarmhartig op de westkant van het bos (zie foto). Deze buitenrand, bestaande uit abeel en wilg vangt de eerste stoot van de wind op en daar achter ligt een tamelijk gezond opgaand bos, deels onder beheer van het Zuid-Hollands Landschap, deels militair terrein.

We zien hier ook weer, dat het zout in de luchtstromingen meer kwaad doet aan de vegetatie dan de windkracht op zichzelf. Dichter bij zee is het moeilijker opgaand bos te krijgen; het duurt in ieder geval langer.

Het is wandel terrein voor de bewoners van de schaars met bos gezegende Z.W.-hoek van het Westland. Er heeft zich normale bosflora ontwikkeld en ook het vogelleven is de moeite waard. Er dreigde gevaar voor het behoud van dit bos, want er bestonden plannen een deel ervan te kappen voor de aanleg van hockeyvelden. Als in zo'n bos, vrij dicht bij zee, een deel geheel open gekapt wordt, heeft dit veelal, wat men noemt „oprollen“ van het overgebleven deel ten gevolge. Het Westland zou hier dan van een belangrijk windscherm beroofd worden en de bewoners zouden een recreatieterrein missen.

Met de toenemende industrie op de Maasvlakte ten Z.W. van dit bos, dus waar de wind meestal vandaan komt, was het behoud van dit bos zeer belangrijk. Het Westland is toch reeds zo arm aan bos. Er is flink actie gevoerd door

en deze krijgen weer hun eigen groenvoorzieningen, die weer steun zullen geven aan de strijd tegen de wind van het reeds bestaande bos.

Ook op een ander punt in het Westland is extra groen aangebracht en wel ten noorden van Monster langs de rijksweg naar Den Haag. In het kader van de Deltawerken is hier zand weggehaald ter versterking van de zeewering en is daar een tuinbouwgebied gekomen met kassen. De provincie heeft nu als eis gesteld dat die kassen aan het gezicht onttrokken zouden worden door een beplanting. Het is maar een smalle strook van 12 meter breedte, maar over een kilometer lengte. De windsingel bevat er met storm veel zout, omdat de

Orchidee

Wie het over orchideeën heeft, denkt meteen aan tropische landen. Maar ook in ons land groeien een aantal soorten van deze plantenfamilie. De meeste vinden we in Zuid-Limburg. Ze zijn bijna allemaal zeer zeldzaam en beschermd. Bewonder ze, maar laat ze wel staan!

